

Usnesení
Rady pro lidská práva
ze dne 4. května 2000

k reformě soudnictví

(návrh usnesení Radě předložila její sekce pro občanská a politická práva)

Rada pro lidská práva prostřednictvím svého předsedy
vyjadřuje podporu úsilí ministra spravedlnosti o reformu soudnictví;

podává ministru spravedlnosti podnět, aby do koncepce reformy soudnictví zahrnul

změnu současného způsobu protokolace soudních jednání,
zpřesnění úpravy poskytování informací o trestním řízení veřejnosti;
podává ministru spravedlnosti podnět, aby podnikl kroky k zajištění bezplatné právní pomoci
(v odůvodněných případech); Rada při tom doporučuje využít zkušeností z Velké Británie;
IV. doporučuje ministru spravedlnosti, aby za současného stavu svým aktivním přístupem
podporoval zachování práva prezidenta republiky udělovat milost.

Odůvodnění

Ad I. Rada hodnotí koncepci reformy soudnictví, předloženou ministrem spravedlnosti, jako významný pokus o překonání problémů, které patří k nejzávažnějším v ochraně lidských práv v České republice. Jde zejména o průtahy v prosazování práva, jež oslabují právní jistotu, a především o nepřijatelnou délku trvání vazebních stíhání. Přes celkové pozitivní hodnocení koncepce reformy považuje Rada za vhodné tímto podnětem upozornit na některé problémy, které v předložených návrzích změn nejsou uspokojivě vyřešeny.

Ad II. 1. Současný způsob protokolace nedává objektivní obraz o průběhu soudních jednání, ztěžuje přezkoumatelnost, je pro soudce značně zatěžující a nepříznivě se projevuje na délce jednání. Novelizovaná ustanovení trestního řádu za určitých okolností umožňují použití autentického záznamu, ale nevyžadují je. Rada považuje za nezbytné, aby byl vždy vyhotoven autentický záznam, ať už půjde o záznam stenografický nebo lépe elektronický (audiovizuální). Doporučuje ministru spravedlnosti, aby tuto úpravu konzultoval se Soudcovskou unií a Českou advokátní komorou.

Ad II. 2. Ustanovení § 8a trestního řádu uvádí, že orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Praxe se však vyznačuje značnou libovůlí orgánů činných v trestním řízení, které někdy poskytují vybraným sdělovacím prostředkům informace v neprospěch konkrétních obviněných, jindy odmítají na požádání sdělit veřejnosti (například nestátním organizacím sledujícím dodržování lidských práv) dokonce i informace statistického charakteru. Bylo by vhodné upravit, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny poskytnout na požádání informace veřejnosti, tedy nikoli jen sdělovacím prostředkům (s omezeními uvedenými v druhé větě současného ustanovení § 8a tr. ř.).

Ad III. Bezplatná právní pomoc (v odůvodněných případech) za současného stavu, ale ani v předložené koncepci reformy uspokojivě zajištěna není. Rada doporučuje vyvolat širokou

diskusi o potřebách a možných způsobech řešení bezplatné právní pomoci se zapojením ministerstev, soudů, České advokátní komory, Kanceláře prezidenta republiky, veřejného ochránce práv, nestátních organizací a veřejnosti. Z této diskuse by měl vyjít systémový návrh řešení problematiky bezplatné právní pomoci, který by se měl zároveň zabývat výší finančních nároků na státní rozpočet (variantní řešení). Výsledný návrh by měl určit, jaké budou druhy bezplatné pomoci, komu a za jakých podmínek bude bezplatná právní pomoc poskytována, kdo ji bude moci poskytovat, jak bude financována a jak a kým bude kontrolováno její poskytování. Vyřešení těchto otázek musí nutně předcházet návrhu zákona či jeho věcného záměru. V mezidobí doporučuje Rada ministru spravedlnosti zvážit, zda není možné lépe využívat stávající právní úpravu (např. odstranit omezení pro ustanovování zástupců ve věcech občanskoprávních, zpřísnit dohled nad prováděním obhajoby ex offio ve věcech trestních), jednat o financování této činnosti (proplácet dluhy advokátům, proplácet zvýšené náklady spojené se zastupováním ve věcech občanskoprávních) a finančně podporovat nestátní organizace působící v této oblasti.

Ad IV. Právo prezidenta republiky udělovat milost by podle názoru Rady mělo být za současného stavu soudnictví zachováno. Při současné délce trvání trestních řízení má nadále smysl i abolice, neboť čekání na pravomocný rozsudek může trvat řadu let. Je rovněž nutno počítat s tím, že také samotná reforma soudnictví přinese kromě žádoucího zrychlení přinejmenším v první fázi též zvýšené množství justičních chyb (milost prezidenta republiky by sice v principu neměla sloužit k nápravě pochybení soudní soustavy, ale praxe ukazuje, že dosud v mnoha případech zůstává jedinou reálnou možností). Zejména pak má toto právo své odůvodnění v případech, kdy nejde o nápravu pochybení soudů, ale o zmírnění tvrdosti zákona, zejména v případech mladých pachatelů a méně závažné trestné činnosti.